
Magnificence, spectabiles, honorabiles, cives academici, vážení hosté, dámy a pánové,

sešli jsme se zde, ve Velké aule Karolina, u příležitosti udělení čestného doktorátu Univerzity Karlovy Adamu Michnikovi, osobnosti, která symbolizuje jak odpor proti komunistickému režimu a totalitní zvůli, tak odpuštění a smíření s těmi, kdo tuto zvůli reprezentovali. Adam Michnik osvědčil svou schopnost postavit se režimu již jako žák střední školy a student univerzity. Ve svých jednadeceti letech byl poprvé podmíněně vyloučen z Varšavské univerzity za šíření otevřeného dopisu členům Polské sjednocené dělnické strany, o rok později za organizaci setkání s Leszkiem Kolakowskim. Bylo by samozřejmě možné pokračovat ve vyjmenovávání mnoha dalších příkladů neohroženého aktivismu Adama Michnika i mnoha dalších, kteří se dokázali postavit režimu bez morálky a legitimacy.

Jaká je však úloha občanského aktivismu dnes, dvacet let po pádu komunistického režimu? Jaká je jeho povaha v situaci, kdy (většinou) za šíření dopisů či organizování diskusních setkání žádný trest ze strany vládnoucí moci nehrozí? Z mnoha stran jsme přesvědčováni o tom, že i když ne vše ve společnosti funguje ideálně, jsme na tom lépe, než kdykoliv předtím – stručně řečeno, máme co slavit (jak ostatně zní titul jedné z akcí, plánovaných na 17. listopad). Máme však co slavit?

Mnozí se při pádu komunistického režimu domnívali, že tato změna je začátkem společenské transformace, která přinese výraznou úlohu občanské společnosti a rozvoj péče o věci veřejné. Tento étos však byl brzy poražen postkomunistickým technokratismem, navíc podpořeným neoliberalním pragmatismem některých mezinárodních organizací – vše pod hlavičkou opětovného začleňování do tzv. západní společnosti. To, co však v západních společnostech tvoří nedílnou součást demokracie – totiž kultura každodenního aktivismu (jak se ukazuje v posledních týdnech v Rakousku) – u nás však hlubší kořeny nezapustilo.

Od pádu komunismu uplynulo dvacet let, obměnila se jedna generace a většina dnešních mladých lidí se narodila již do svobodné společnosti. Právě do nové generace nezatížené minulostí bývají vkládány naděje na úplné obnovení demokratické tradice. V této souvislosti si ovšem dovoluji tvrdit, že naše transformace se v jistém momentu zastavila a je tedy potřeba dát jí nové impulsy.

Domnívám se, že zásadní roli v tomto úsilí hrají instituce, jako je ta, na jejíž půdě se nacházíme – totiž univerzity. Univerzity nikoli jako místa produkce absolventů, kteří si – tu více, tam méně – odpracují získání titulů, ale jako zdroje kritického myšlení, tázání po povaze světa kolem nás. Nikoli univerzity jako velké firmy na poskytování vzdělání, ale jako samosprávné obce, pěstující právě onu kulturu každodenního aktivismu. Jsem přesvědčen, že j právě rozvoj demokratického občanství a kritického myšlení ve společnosti, které je stále složitější porozumět, je tím, co tvoří základní odpovědnost vysokých škol vůči společnosti.

Pro naši situaci je však příznačné, že pojem společenské odpovědnosti vysokého školství má v představách reformy navrhované v posledních letech ministerstvem školství význam zcela jiný. Skutečná odpovědnost je zde nahrazena co nejefektivnějším plněním požadavků různých zájmových skupin – tím, co se pejorativně nazývá společenská objednávka.

Odolávat tlaku technokratické moci ve společnosti, která sama sebe považuje za demokratickou, je úkolem nelehkým, často právě proto, že tento tlak je vlastně neviditelný – nepobuňuje nás tolik, jako útlak totalitních režimů. Veřejné angažmá dnes nevyžaduje žádnou zvláštní odvahu. Vyžaduje však něco, co je stejně nesamozřejmé – totiž odolnost proti lhostejnosti. Přeji Vám – i sobě – abychom jí v sobě našli víc než dost.